

Inhoudsopgave

LIJST VAN AFKORTINGEN

XIII

1	ANTITERRORISMEWETGEVING IN EEN VERANDERENDE SAMENLEVING: EEN EERSTE VERKENNING VAN HET ONDERZOEKSTERREIN	1
1.1	Inleiding	2
1.2	Een veranderende samenleving en het ontstaan van risicojustitie	5
1.2.1	Terrorisme als katalysator voor risicojustitie	7
1.2.2	Antiterrorismewetgeving als risicojustitie <i>pur sang</i>	8
1.2.3	Kanttekeningen bij risicojustitie	10
1.3	Het 'afwegen' van botsende belangen en het maken van keuzes door de wetgever	11
1.3.1	De politieke en de juridische rationaliteit van wetgeving	12
1.3.2	Het afwegen van belangen in een veiligheidscultuur	13
1.3.3	De onderzoeksvragen	15
1.4	Operationalisering van de onderzoeksvragen en de gehanteerde onderzoeksmethoden	17
1.4.1	De <i>structural cultural</i> -benadering	19
1.4.2	De <i>policy</i> -benadering	22
1.5	Leeswijzer	29
2	STRAFRECHT EN CRIMINALITEITSBESTRIJDING IN EEN VERANDERENDE SAMENLEVING: EEN THEORETISCHE BENADERING	31
2.1	Inleiding	32
2.2	Nieuwe risico's en groeiende onzekerheden	34
2.2.1	De risicosamenleving	36
2.2.1.1	De aard van de risico's	36
2.2.1.2	Toegenomen risicobewustzijn onder burgers	39
2.2.1.3	De (on)beheersbaarheid van de nieuwe risico's	40
2.3	Naar een op preventie georiënteerde criminaliteitsbestrijding	42
2.3.1	Garland en de <i>Culture of Control</i>	43
2.3.1.1	Twaalf in het oog springende veranderingen op het gebied van de (strafrechtelijke) criminaliteitsbestrijding	43
2.3.1.2	De (twaalf) veranderingen verklaard	48
2.3.1.3	Het overheidsbeleid in <i>high crime societies</i>	50
2.4	Uitleiding	53

3	STRUCTURELE, CULTURELE EN RECHTSPOLITIEKE VERANDERINGEN IN NEDERLAND	57
3.1	Inleiding	58
3.2	De naoorlogse periode: <i>distribution of the goods</i> en hervormingen binnen het strafrecht	60
3.2.1	Structurele en culturele veranderingen	60
3.2.1.1	De verzorgingsstaat in een notendop	60
3.2.1.2	Verzuiling en pacificatiepolitiek	63
3.2.2	Rechtspolitieke ontwikkelingen	65
3.2.2.1	Naar een meer paternalistisch-humane visie op het strafrecht	65
3.2.3	Bevindingen	69
3.3	Naar een <i>distribution of the bads</i> en de eerste kenmerken van de Nederlandse veiligheidscultuur	69
3.3.1	Structurele en culturele veranderingen	70
3.3.1.1	Ontzuiling en het vervallen van traditionele structuren en zekerheden	70
3.3.1.2	De opkomst van politiek activisme en sociale protestbewegingen	73
3.3.1.3	De stagnerende verzorgingsstaat	76
3.3.2	Rechtspolitieke ontwikkelingen	77
3.3.2.1	Een justitiële crisis in de jaren zestig en zeventig	78
3.3.2.2	Stijgende criminaliteitscijfers en nieuwe problemen aan de justitiële horizon	83
3.3.2.3	Samenleving en Criminaliteit (1985)	85
3.3.2.4	Naar een gestandaardiseerde bedrijfsvoering binnen Justitie	90
3.3.3	Bevindingen	93
3.4	Criminaliteit, onveiligheid en immigratie als belangrijke aandachtspunten in het publieke en het politieke debat	95
3.4.1	Structurele en culturele veranderingen	96
3.4.1.1	Van gastarbeiders naar een multicultureel drama	96
3.4.1.2	De crisis in de verzorgingsstaat	101
3.4.1.3	Afnemend vertrouwen in de overheid	103
3.4.2	Rechtspolitieke ontwikkelingen	104
3.4.2.1	Modernisering van het strafrecht en strafrechtsketen	106
3.4.2.2	Het bestrijden van onveiligheid door middel van het strafrecht	108
3.4.3	Bevindingen	110
3.5	In de ban van veiligheid	111
3.5.1	Een typologie van het heden	112
3.5.1.1	Mediatisering, politisering en juridisering	112
3.5.1.2	Juridisering en risicostrafrecht	114
3.5.2	Bevindingen	115
3.6	Uitleiding: De Nederlandse veiligheidscultuur	117

4	HET POLICY PROCESS IN TIJDEN VAN TERREUR	121
4.1	Inleiding	122
DEEL I – (ANTI)TERRORISME IN NEDERLAND VOOR 2001		125
4.2	De <i>problem stream</i>	128
4.2.1	Zuid-Moluks terrorisme en de Rode Jeugd	128
4.2.1.1	Zuid-Molukse Jongeren	129
4.2.1.2	De Rode Jeugd en de Rode Hulp	135
4.2.2	De jaren tachtig en negentig: de opkomst en teloorgang van RaRa	137
4.2.3	Overige internationale terroristische groeperingen	141
4.3	De <i>policy stream</i>	142
4.3.1	Antiterrorisme in de jaren zestig en zeventig: Rode Jeugd en Zuid-Moluks terrorisme	142
4.3.1.1	De Rode Jeugd	143
4.3.1.2	De oorsprong van het Nederlandse antiterrorismebeleid: augustus 1970	144
4.3.1.3	Treinkaping in Wijster en de bezetting van het Indonesische Consulaat Generaal in 1975	151
4.3.1.4	De Molukse Acties van 1977 & 1978	162
4.3.2	Een blik op de jaren tachtig en negentig: De RaRa	168
4.3.2.1	De periode 1985-1989: Een heropleving van het terrorisme	169
4.3.2.2	De reactie van de overheid op de Makro-branden	170
4.4	De <i>political stream</i>	173
4.4.1	De politieke cultuur	174
4.4.2	Het publieke draagvlak	179
4.5	Bevindingen deel I: Het <i>policy process</i> voor 2001	182
4.5.1	De <i>problem stream</i>	182
4.5.2	De <i>policy stream</i> en de <i>political stream</i>	183
DEEL II – (ANTI)TERRORISME IN NEDERLAND NA 2001		185
4.6	De <i>problem stream</i>	188
4.6.1	Fundamentele ideologieën binnen de Islam	190
4.6.2	De Hofstadgroep	193
4.6.3	(Inter)nationale terreuraanslagen	197
4.6.3.1	Aanslagen in de Verenigde Staten, 11 september 2001	197
4.6.3.2	Aanslagen in Madrid, 11 maart 2004	199
4.6.3.3	Moord op Theo van Gogh, 2 november 2004	200
4.6.3.4	Aanslagen in Londen, 7 juli 2005	201
4.6.3.5	Het nieuwe terrorisme	203
4.7	De <i>policy stream</i>	204
4.7.1	Wet Terroristische Misdrijven (WTM)	206
4.7.1.1	Doel en strekking van de wet	206
4.7.1.2	De eerste fase van de behandeling van het wetsvoorstel	207
4.7.1.3	(Inter)nationale druk door de 'Eik-zaak' en de 'Jihad-zaak'	212
4.7.1.4	De tweede fase van de behandeling van het wetsvoorstel na 20 augustus 2003	215

4.7.2	Wet afgeschermdde getuigen (WAG)	231
4.7.2.1	Doel en strekking van de wet	234
4.7.2.2	De inhoudelijke behandeling van het wetsvoorstel	238
4.7.3	Wet verruiming mogelijkheden tot opsporing en vervolging van terroristische misdrijven (WOTM)	251
4.7.3.1	Doel en strekking van het wetsvoorstel	252
4.7.3.2	De inhoudelijke behandeling van het wetsvoorstel	255
4.7.4	Wet strafbaarstelling deelneming en meewerking aan training voor terrorisme	278
4.7.4.1	Doel en strekking van het wetsvoorstel	279
4.7.4.2	De inhoudelijke behandeling van het wetsvoorstel	280
4.7.5	Wetsvoorstel bestuurlijke maatregelen nationale veiligheid	282
4.7.5.1	Doel en strekking van het wetsvoorstel	283
4.7.5.2	Contouren van de inhoudelijke behandeling van het wetsvoorstel	286
4.7.6	Ter afsluiting: De gedeelde ratio van de antiterrorismewetgeving	292
4.8	De <i>political stream</i>	292
4.8.1	De politieke cultuur tot 2002	295
4.8.2	De invloed van de populistische golf op het Nederlandse politieke landschap na 2002	299
4.9	Bevindingen deel II: Het <i>policy process</i> na 2001	302
4.9.1	De <i>problem stream</i>	302
4.9.2	De <i>policy stream</i>	303
4.9.3	De <i>political stream</i>	308
5	HET JURIDISCH FORUM EN DE ANTITERRORISMEWETGEVING	311
5.1	Inleiding	312
	DEEL I – HET JURIDISCH FORUM VOOR 2001	315
5.2	Centrale thema's binnen het debat	316
5.2.1	De zoektocht naar een algemene definitie van terrorisme	317
5.2.2	De dualistische politietaak en het bevoegde gezag tijdens terroristische acties	318
5.2.3	Militaire bijstand en de wettelijke grondslag hiervoor	321
5.2.4	Discussie over de toereikendheid van het bestaande (strafrechtelijk instrumentarium)	323
5.2.4.1	Staatsnoodrecht: De Wet Bijzondere Bevoegdheden Burgerlijk Gezag en de Oorlogswet	323
5.2.4.2	De uitbreiding van de strafbare samenspanning	326
5.2.4.3	Het Europees verdrag tot bestrijding van terrorisme	332
5.2.5	Enkele rechtszaken tegen de Zuid-Molukkers nader beschouwd	335
5.2.5.1	Proces tegen de bezetters van de woning van de Indonesische ambassadeur te Wassenaar	336
5.2.5.2	Proces tegen de bezetters van het Indonesisch consulaat en de kapers van de trein in Wijster	337
5.2.6	Bevindingen Deel I: Het Juridisch Forum voor 2001	341

DEEL II – HET JURIDISCH FORUM NA 2001	343
5.3 Centrale thema's binnen het debat	344
5.3.1 De rol van het strafrecht in relatie tot klassieke uitgangspunten en beginselen	346
5.3.2 De onderlinge samenhang tussen de verschillende antiterrorismewetten	348
5.3.3 De (empirische) onderbouwing voor de antiterrorismewetgeving	350
5.3.4 Terrorismebestrijding via het commune straf(proces)recht of in een speciale terreurwet?	351
5.3.5 De Wet Terroristische Misdrijven	354
5.3.5.1 De definitie van terrorisme en het terroristisch oogmerk	355
5.3.5.2 Deelneming en leiding geven aan een terroristische organisatie (140a Sr)	356
5.3.5.3 De uitbreiding van de strafbare samenspanning	359
5.3.5.4 Rekrutering voor de gewapende strijd (artikel 205 Sr)	362
5.3.6 Wet Afgeschermd Getuigen	363
5.3.6.1 De positie van de zittingsrechter	364
5.3.6.2 De positie van de rechter-commissaris	365
5.3.6.3 De beperkte toegevoegde waarde van de Wet Afgeschermd Getuigen	366
5.3.7 Wet verruiming van de mogelijkheden tot opsporing en vervolging van terroristische misdrijven	367
5.3.7.1 'Aanwijzingen' in plaats van een 'redelijk vermoeden' als drempel voor de opsporing	368
5.3.7.2 Het vervallen van het vereiste van ernstige bezwaren voor de voorlopige hechtenis	370
5.3.7.3 Onthouden van inzicht in processtukken door een verlenging van de gevangenhouding	371
5.3.8 De overige (concept)wetgeving ter discussie?	374
5.3.9 Bevindingen Deel II: Het Juridisch Forum na 2001	375
6 BEVINDINGEN VOORTVLOEIEND UIT HET ONDERZOEK	379
6.1 Inleiding	380
6.1.1 Een bezinning op de strafrechtelijke antiterrorismewetgeving	380
6.1.2 Doelstelling en vragen van het onderzoek: de belangenafweging door (straf)wetgever geanalyseerd	381
6.2 Bevindingen	382
6.2.1 Bevindingen naar aanleiding van de <i>structural cultural</i> -benadering	383
6.2.1.1 Het ontstaan van een veiligheidscultuur in Nederland	383
6.2.1.2 Wetgeving in lijn met de (dynamische)de staat van de samenleving	385
6.2.2 Bevindingen naar aanleiding van de <i>policy</i> -benadering	387
6.2.2.1 De reactie van de overheid op terrorisme is sterk veranderd	388
6.2.2.2 De invloed van de <i>political stream</i> op de antiterrorismewetgeving	389

6.2.2.3 Het wetgevingsprimaat van de regering en de beperkte rol van het parlement	391
6.2.2.4 De beperkte invloed van het juridisch forum	393
6.3 Slotoverwegingen	396
SAMENVATTING	403
SUMMARY	415
LITERATUURLIJST	427
TREFWOORDENREGISTER	473
CURRICULUM VITAE	479